

Bouwsteen ten behoeve van de VHR-opgave

Soorten van de Vogelrichtlijn¹ voor zover betrokken bij de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden

A132 Kluut² *Recurvirostra avosetta*, niet-broedvogel (Versie oktober 2024)

Deze bouwsteen richt zich op de Kluut in de hoedanigheid van niet-broedvogel. Kluten zijn het hele jaar door in Nederland te vinden, maar met name in de periode van juli tot november komen grote aantallen Kluten vanuit heel Noordwest-Europa naar het Waddengebied en de Zuidwestelijke Delta om te ruien. Vervolgens trekt een deel door naar zuidelijker gelegen overwinteringsgebieden, tot West-Afrika aan toe. Een toenemend aandeel aan Kluten blijft echter ook in Nederland overwinteren, met name in mildere winters. Op het slik en in ondiepe wateren wordt er gevoerageerd naar allerlei kleine ongewervelden zoals insecten en hun larven, kreeftachtigen en zeeduizendpoten. In Nederland verblijft gedurende de winter ca. 5% van de flyway-populatie. Gedurende de trektijd zijn er echter meer vogels in Nederland te vinden, tot ca. 20% van de flyway-populatie.

I. Samenvatting

Landelijk doel³

Vigerende landelijke doel (zie doelendocument, ministerie van LNV 2006) <i>Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 9.510 vogels (seizoensgemiddelde⁴). Enige afname als gevolg van herstel van zout-zoet overgangen is aanvaardbaar.</i>	9.510 vogels (seizoensgemiddelde)
Voorgestelde nieuwe landelijke doel 2050 <i>Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor een populatie van ten minste 10.200 vogels (seizoensgemiddelde), waarmee een gunstige Staat van Instandhouding wordt gerealiseerd.</i>	10.200 vogels (seizoensgemiddelde)
Gunstige Referentiewaarde Populatie <i>Omvang populatie behorende bij de toestand waarin een populatie in ons land in een ecologisch 'gezonde' situatie verkeert (zie Vogel et al. 2021).</i>	10.200 vogels (seizoensgemiddelde)
Huidige populatieomvang <i>Gemiddeld aantal vogels in de periode 2014/15-2019/20 (seizoensgemiddelde).</i>	8.200 vogels (seizoensgemiddelde)

Voorstel voor regionale opgave

Het aantal vogels per regio (provincies en rijkswateren) en de regionale opgaves voor 2050 zijn in tabel 1 weergegeven. Voor de provincies is dit exclusief het aandeel rijkswateren. In deze bouwsteen zijn de rijkswateren gedefinieerd als het voortouwgebied⁵ van Rijkswaterstaat (RWS). Het voorgestelde landelijke doel voor 2050 vormt het uitgangspunt voor de regionale opgaves. De opgave wordt bij de Kluut grotendeels verdeeld naar rato van het aandeel van de regio in de landelijke populatie. Omdat er een aanvullende landelijke opgave is (voorstel landelijk doel voor 2050 bedraagt 10.200 vogels (seizoensgemiddelde) terwijl in de actuele situatie (2014/15-2019/20) ca. 8.200 vogels aanwezig zijn), is er ook een regionale opgave om een gunstig populatieniveau te bereiken. Veruit de grootste regionale opgave ligt in de rijkswateren, waarbij met name in het Waddengebied en de Zuidwestelijke Delta gericht

¹ Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (PB 2010, L 20), zoals laatstelijk gewijzigd bij verordening (EU) nr. 2019/1010 van het Europees Parlement en de Raad van 5 juni 2019 (PB 2019, L 170).

² Genoemd in Bijlage I van de Vogelrichtlijn. Voor Natura 2000-gebieden relevant als broedvogel en als niet-broedvogel.

³ Het vigerende landelijke doel is niet zonder meer te vergelijken met het voorgestelde nieuwe landelijke doel. Bij het voorgestelde nieuwe landelijke doel is gebruik gemaakt van sinds 2006 beschikbaar gekomen nieuwe gegevens en informatie, correcties en voortschrijdend inzicht m.b.t. de in Nederland aanwezige vogelpopulaties (zie ook van Kleunen et al. 2017). Daarnaast zijn er verschillen in de systematiek om de landelijke doelen te bepalen (ministerie van LNV 2006, Vogel et al. 2021).

⁴ De som van maandelijkse schattingen (tellingen en modelvoorspellingen voor juli-juni), gedeeld door 12. Seizoensgemiddelde is een maat voor de aanwezigheid van een soort in het gehele niet-broedseizoen waar afzonderlijke maandaantallen sterk van elkaar kunnen wisselen. Ze geven een betrouwbaarder beeld dan seizoensmaxima, waar toeval een grotere rol speelt.

⁵ Natura 2000-gebied waar RWS of een provincie voortouwnemer is. De rol van voortouwnemer is vooral die van eerst verantwoordelijke bij het opstellen van het beheerplan.

kan worden op het behalen van de regionale opgave. In overige regio's zijn de regionale opgaven aanzienlijk lager.

Tabel 1. Voorstel voor opgave (aantal vogels, seizoensgemiddelde) per regio (rijkswateren en provincies exclusief aandeel rijkswateren) van de populatie van de Kluut als niet-broedvogel voor 2050. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS. Tevens weergegeven zijn de huidige populatieomvang (gemiddeld seizoensgemiddelde), het aandeel binnen Nederland van de huidige populatie en de korte termijntrend. De trend heeft betrekking op de provincies inclusief de rijkswateren. Het huidige aantal vogels per regio is als vertrekpunt gehanteerd bij het voorstel voor de regionale opgaves. De trend voor de rijkswateren is niet bepaald, echter wanneer het aandeel binnen de rijkswateren meer dan 70% betreft wordt aangenomen dat de trend in deze regio overeenkomt met de landelijke trend. Bij een onzekere trend is geen betrouwbare trendclassificatie mogelijk. hvp = hoogwatervluchtplaats.

Regio	Huidige populatie (2014/15-2019/20)	Landelijk aandeel regio	Trend (2008/09-2019/20)	Voorstel regionale opgave 2050
rijkswateren	7.000	86%	matige afname	8.700
Zeeland	350	4%	stabiel	480
Friesland	200	2%	matige afname	280
Zuid-Holland	200	2%	stabiel	280
Noord-Holland	150	2%	matige afname	200
Flevoland	100	1%	sterke toename	130
Noord-Brabant	100	1%	onzeker	130
Overige regio's	100	elk <1%	-	behoud eventuele foerageerlocaties en hvp's
Landelijk	8.200	100%	matige afname	10.200

Prioritering

Nederland is van groot internationaal belang voor de West-Europese flyway-populatie van de Kluut. Met name in het Waddengebied zijn er gedurende de trektijd vele duizenden Kluten te vinden, maar ook de Zuidwestelijke Delta is van groot belang. In deze gebieden hebben beheermaatregelen ten behoeve van de Kluut dan ook de hoogste prioriteit. Naar verwachting liggen de belangrijkste knelpunten voor de Kluut in de broedpopulatie, die in Nederland echter ook voor een belangrijk deel overlapt met de doortrek- en overwinteringspopulatie. Hierbij heeft met name het verbeteren van de momenteel consistent te lage reproductie een hoge prioriteit. Belangrijke maatregelen om deze reproductie te verbeteren bestaan uit de aanleg en onderhoud van geschikte broedlocaties (tegengaan vegetatiesuccessie, handhaven correct waterpeil), het op grotere schaal beschermen van kolonies op het vasteland met elektrische rasters en onderzoek naar hoe het voedselaanbod voor jonge Kluten verbeterd kan worden (Koffijberg *et al.* 2021, Schekkerman *et al.* 2021). Voor de niet-broedpopulatie kan er daarnaast gericht worden op aanleg en uitbreiding van geschikte foerageergebieden (bijvoorbeeld d.m.v. Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW)).

II. Inhoudelijke onderbouwing van de bouwsteen

1. Staat van Instandhouding (SvI)

De huidige SvI van de Kluut als niet-broedvogel wordt als ‘matig ongunstig’ beoordeeld:

Verspreidingsgebied	gunstig
Populatie	matig ongunstig
Leefgebied	gunstig
Toekomstperspectief	matig ongunstig
Staat van Instandhouding	matig ongunstig

Het verspreidingsgebied van de Kluut als niet-broedvogel is, voornamelijk door een toename aan overwinterende vogels, in grootte toegenomen (Arts 2018). Het aspect verspreidingsgebied kan dan ook als ‘gunstig’ worden beoordeeld. Het aantal doortrekkers, dat aanzienlijk hoger ligt dan het aantal overwinteraars, is echter juist in aantal afgenomen. De trend van de niet-broedpopulatie als geheel wordt dan ook als stabiel beoordeeld, maar ligt wél ruim 20% onder de Gunstige Referentiewaarde (GRW) voor de populatie, waardoor het aspect populatie als ‘matig ongunstig’ wordt beoordeeld (zie soortspecifieke onderbouwing hieronder, generieke uitleg box 1, tabel 2, figuur 1). Het huidige leefgebied lijkt buiten de broedtijd van voldoende omvang en kwaliteit om een populatie gelijk aan de GRW in stand te houden, waardoor het aspect leefgebied als ‘gunstig’ kan worden beoordeeld. Op de korte termijn is de populatie echter in aantal afgenomen en er spelen belangrijke knelpunten, met name in de broedtijd, waardoor het toekomstperspectief als ‘matig ongunstig’ wordt beoordeeld. In het doelendocument (ministerie van LNV 2006) werd de SvI van de Kluut als niet-broedvogel tevens als ‘matig ongunstig’ beoordeeld, de afname was toen al ingezet en er speelde vergelijkbare knelpunten.

Nadere onderbouwing GRW⁶

De populatieomvang van de Kluut als niet-broedvogel ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (Directive Value, DV) betrof 8.100 vogels (gemiddeld seizoensgemiddelde 1977/78-1981/82). Om te bepalen in hoeverre de DV een populatieomvang op een gunstig niveau weerspiegelt, en dus als GRW kan dienen, wordt deze vergeleken met de Ecologisch Gunstige Referentie (EGR). De EGR voor Kluut betreft de gemiddelde populatieomvang in 1980/81-1989/90 (10.800 vogels), een periode die voor estuariene benthivoren zoals de Kluut als gunstig wordt beschouwd (zie box 1, Vogel *et al.* 2021). De EGR ligt met 10.800 vogels boven de DV van 8.100 vogels, waarmee de EGR bepalend is voor de GRW. Er is echter sprake van een onomkeerbaar effect door de aanleg van de Deltawerken, met een permanent verlies van intergetijde-zones als gevolg (Rijkswaterstaat 1991, Schekkerman *et al.* 1992). Daarmee is het aannemelijk dat de landelijke draagkracht voor de Kluut met 5% verminderd is (zie Vogel *et al.* 2021). Na deze correctie van de EGR (0,95 x 10.800 vogels) wordt de GRW bepaald op een seizoensgemiddelde van 10.200 vogels.

Tabel 2. Informatie over de populatieomvang- en ontwikkelingen die betrokken is bij de beoordeling van de Staat van Instandhouding (SvI).

Aspecten kerngetallen SvI	Periode	Conclusie/output
Huidige populatieomvang	2014/15-2019/20	8.200 vogels (seizoensgemiddelde)
Beoordeling korte termijntrend	2008/09-2019/20	matige afname (-2,2% per jaar)
Beoordeling lange termijntrend	1980/81-2019/20	stabiel
Gunstige Referentiewaarde Populatie	EGR	10.200 vogels (seizoensgemiddelde)

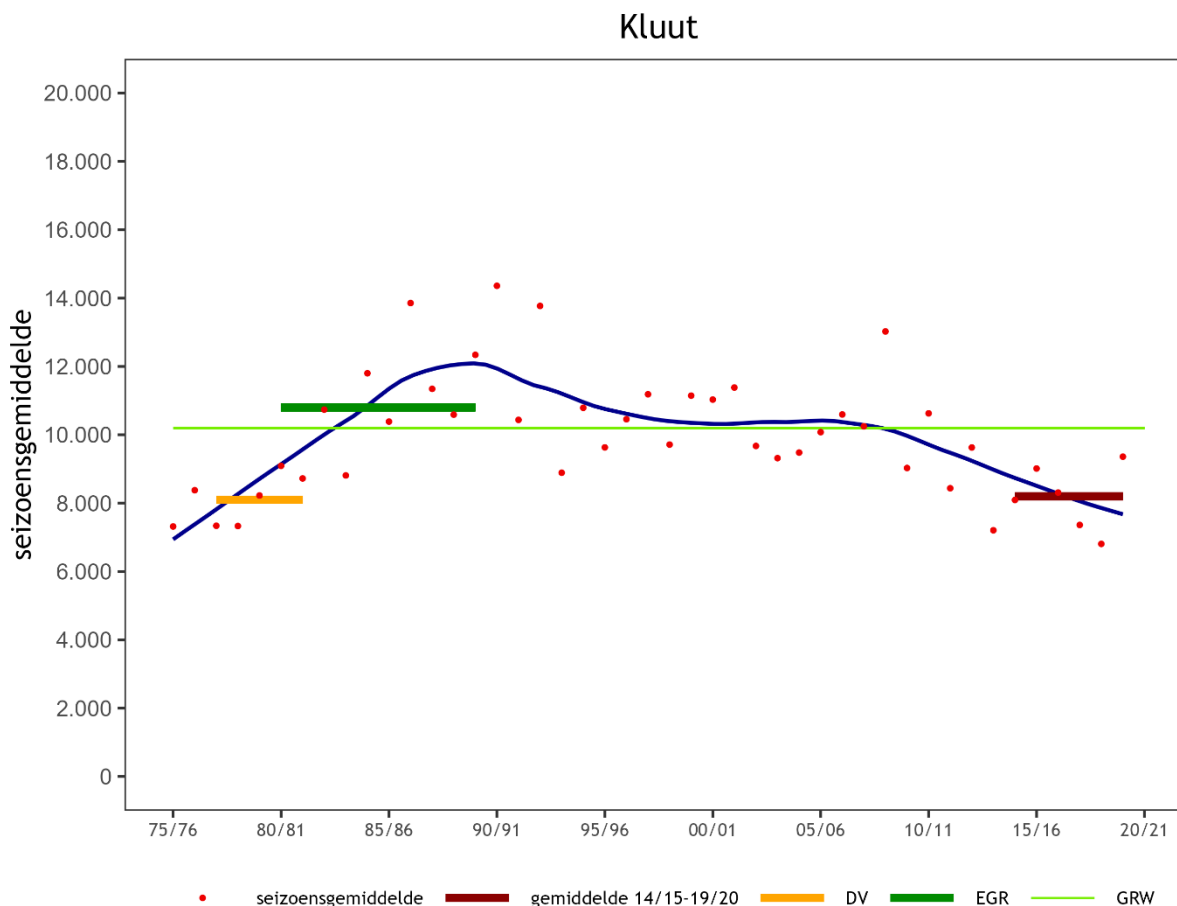
⁶ De te nemen stappen voor het bepalen van de GRW voor niet-broedvogels worden in detail toegelicht in Vogel *et al.* (2021), waarbij het stroomschema in figuur 5.5 (bepaling GRW) wordt gevolgd. Zie ook de generieke uitleg in box 1 van deze bouwsteen.

Box 1. Wat is de GRW en hoe wordt die bepaald voor niet-broedvogels

Bij de methodiek voor het bepalen van de SvI (Vogel *et al.* 2021) is het voor de beoordeling van het aspect populatie nodig om de actuele populatieomvang te vergelijken met een Gunstige Referentiewaarde (GRW, ofwel *Favourable Reference Value* (FRV)). De GRW schetst de populatieomvang in een ecologische toestand van een populatie die gunstig is en is een objectieve, wetenschappelijk onderbouwde waarde. Bij de bepaling worden alleen ornithologisch-ecologische aspecten betrokken. De GRW voor de populatiegrootte is geen doel op zich maar wel een belangrijke pijler voor de bepaling van de vitaliteit van de populatie. Voor een gunstige SvI moeten echter ook andere aspecten (verspreidingsgebied, leefgebied en toekomstperspectief) op orde zijn. Bij het bepalen van de GRW voor de populatie worden voor niet-broedvogels de hierna beschreven uitgangspunten gehanteerd.

- De Vogelrichtlijn bepaalt dat het niveau van de populatie ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (1980), de *Directive Value* (DV), behouden moet blijven. Om te voorkomen dat de DV sterk wordt beïnvloed door piek- of daljaren wordt een gemiddelde over 5 seizoenen aangehouden: de periode 1977/78-1981/82. Wanneer de DV aantoonbaar gunstig is, wordt de GRW gelijk gesteld aan de DV. Er zijn echter gevallen waarbij de periode rondom 1980 aantoonbaar geen gunstige periode is, bijvoorbeeld als gevolg van drukfactoren zoals waterkwaliteit en doorwerking van pesticiden.
- Om te bepalen in hoeverre de DV een populatieomvang op een gunstig niveau weerspiegelt wordt deze vergeleken met de *Ecologisch Gunstige Referentie* (EGR). De EGR weerspiegelt net als bij broedvogels de gemiddelde populatieomvang in een periode waarin de ecologische omstandigheden voor de soort relatief gunstig waren. Deze gunstige referentieperiode varieert per 'voedsel-habitatgilde', soorten die overeenkomstige eisen stellen aan hun leefgebied (zie tabel 5.2 in Vogel *et al.* 2021). Wanneer de EGR op een hoger niveau dan de DV ligt, dan geldt de EGR als GRW; de DV zal dan een ongunstige of minder gunstige situatie weerspiegelen. Als GRW geldt dus de DV *tenzij* de EGR hoger is.
- Wanneer de GRW wordt gebaseerd op een EGR die beïnvloed is door een ontwikkeling vóór de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn die het leefgebied van een soort onomkeerbaar heeft verkleind, dan is de GRW naar beneden bijgesteld. Daarvan is sprake bij enkele soorten die in belangrijke mate gebruik maken van het Zuidwestelijke Deltagebied. Door de Deltawerken is foerageergebied definitief verloren gegaan en per relevante soort is dit in mindering gebracht op de GRW.
- In sommige gevallen kan de EGR niet worden bepaald, bijvoorbeeld omdat de soort sterk toeneemt (>1% per jaar). Dit is o.a. het geval bij soorten die zich recent gevestigd hebben. Dan is de GRW bepaald op het gemiddelde van de periode 2014/15-2019/20.

Voor een nadere uitleg wordt verwezen naar Vogel *et al.* (2021).

Figuur 1. Overzicht van de waarden waarmee de ‘Gunstige Referentiewaarde’ (GRW) voor de populatie van de Kluut als niet-broedvogel is bepaald. Weergegeven is het globale populatieverloop op basis van de aantallen (seizoensgemiddelde, rode punten). Dit populatieverloop is weergegeven met een donkerblauwe solide lijn. Relevante waarden, inclusief de periode waar deze betrekking op hebben, zijn aangeduid met gekleurde horizontale balkjes: Directive Value (DV, 1977/78-1981/82, oranje), Ecologisch Gunstige Referentie (EGR, donkergroen) en populatieomvang in de periode 2014/15-2019/20 (donkerrood). De GRW zelf is weergegeven als lichtgroene horizontale lijn. Voor een verdere toelichting over de methodiek wordt verwezen naar box 1 en Vogel et al. (2021).

2. Landelijke opgave bij een gunstige Staat van Instandhouding (GSvI)

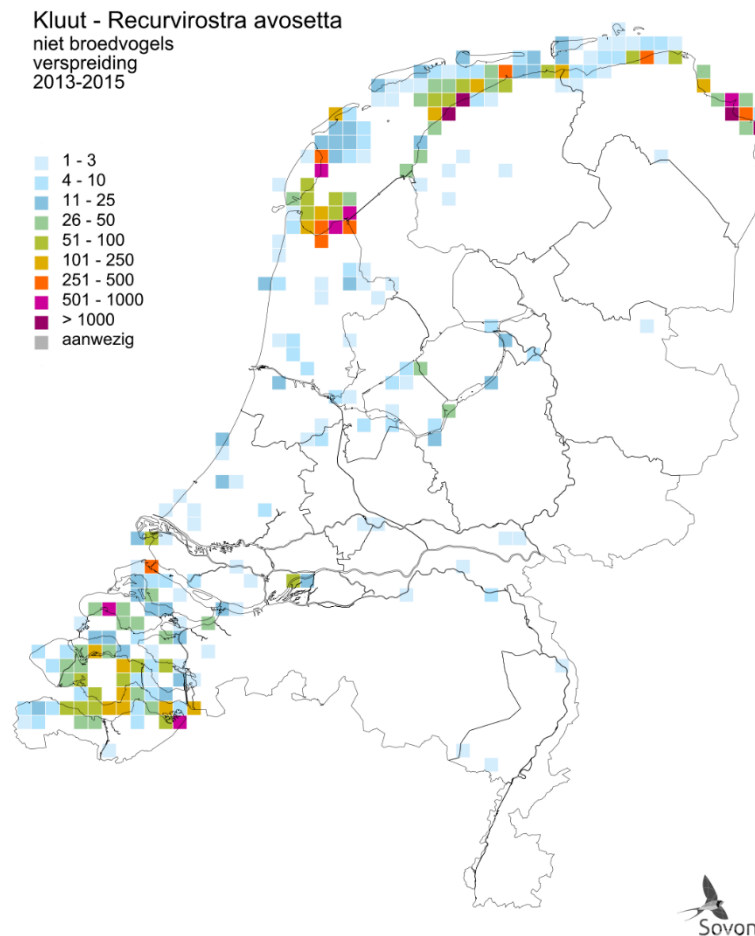
De populatieomvang overeenkomstig de GSvI bedraagt 10.200 vogels (seizoensgemiddelde). Afgezet tegen het huidige aantal van 8.200 vogels (seizoensgemiddelde 2014/15-2019/20) betekent dit dat de huidige populatieaantallen ruim 20% onder gunstig niveau liggen.

III. Haalbaarheid

1. Beoordeling landelijke opgave

De grootste aantallen Kluten, tot enkele tienduizenden, zijn van juli tot november in Nederland te vinden en dan voornamelijk in de Waddenzee. Het betreft vogels die vanuit heel Noordwest-Europa hier komen om te ruien en op te vetten voor de doortrek naar het zuiden (Arts 2018). Hoewel er begin jaren tachtig nog een toename aan Kluten buiten de broedtijd geconstateerd werd, nemen de aantallen sindsdien gestaag af. Deze afnemende populatie aan doortrekkers staat haaks op het aantal overwinteraars, dat juist wel toeneemt. Omdat de meeste Kluten buiten de broedtijd in Nederland echter doortrekkers betreffen, zijn deze aantallen ook van grootste invloed op de trend van de niet-broedpopulatie, die dus al geruime tijd afneemt. De afname aan Kluten tijdens de trek- en ruiperiode valt samen met een afname van de broedpopulatie in verscheidene voor de Kluut belangrijke Noordwest-Europese landen, waaronder Nederland. Het toenemende aantal overwinteraars hangt waarschijnlijk samen met klimaatverandering, waardoor er relatief meer Kluten in noordelijkere streken overwinteren (van

Roomen *et al.* 2022). In jaren met strenge winters zijn er nog steeds aanzienlijk minder overwinteraars. Overwinterende vogels zijn zowel in het Waddengebied als de Zuidwestelijke Delta te vinden en zijn in het binnenland schaars (figuur 2).

Figuur 2. Verspreiding van de Kluut als niet-broedvogel in de periode 2013-2015. Per atlasblok van 5x5 km is er een schatting van het aantal vogels gegeven (Sovon 2018).

2. Knelpunten en maatregelen

Knelpunten

In tabel 3 zijn de belangrijkste knelpunten genoemd, waarbij met name de ontwikkelingen in de broedtijd, deels in ons eigen land, sturend zijn.

Tabel 3. Drukfactoren die een GSvl van de Kluut als niet-broedvogel in de weg staan. De sterkte van het negatieve effect (impact) is uitgedrukt in hoog (H), matig (M) en laag (L). Tevens is beoordeeld in hoeverre het knelpunt (op termijn) oplosbaar is.

Subcode	Drukfactor	Impact?	Oplosbaar?	Grote regionale verschillen?
FA1	Vermesting (bodem, water), incl. N-depositie (NOx en NH3)	n.v.t.	n.v.t.	-
FA11	Klimaat en zeespiegelstijging	-	-	-
FA9	Dynamiek oppervlaktewater / zout water (peilen, getij, inundaties, stroming)	L	deels	ja
FB4	Ziekten	onbekend	onbekend	?
FD1	Verstoring door aanwezigheid (recreatie, honden, scheepvaart, vliegbewegingen)	M	ja	nee
FD7	Verlies van leefgebied door inrichtingsprojecten (bebouwing, wegenbouw etc.)	L	deels	ja

Subcode	Drukfactor	Impact?	Oplosbaar?	Grote regionale verschillen?
XX	Ontwikkelingen in de broedtijd (eigen land en buitenland)	H	deels	nee

- *Klimaat*: er wordt geen negatief effect van klimaatverandering verwacht op de niet-broedpopulatie Kluten in Nederland. Integendeel: wanneer overige knelpunten worden aangepakt, zou het toenemende aantal overwinteraars als gevolg van het noordwaarts verschuivende verspreidingsgebied juist positief kunnen uitpakken voor de trend (van Roomen *et al.* 2022). Let wel: klimaatverandering kan wel negatieve impact hebben op de broedpopulatie. De Nederlandse populatie pleisteraars bestaat voor een groot deel uit Nederlandse broedvogels.
- *Dynamiek oppervlaktewater / zout water*: als gevolg van o.a. andere de Deltawerken en andere kustversterkingen is de peildynamiek op verscheidene plaatsen in Nederland afgenomen (Schekkerman *et al.* 1992, Foppen *et al.* 2016), waardoor er minder droogvallende wadplaten beschikbaar zijn. Deze afgenomen peildynamiek is dus ten dele de oorzaak van het verlies van leefgebied (zie drukfactor ‘verlies van leefgebied’).
- *Ziekten*: Kluten zijn gevoelig voor botulisme, en mogelijk kwetsbaar voor aviaire influenza (Slaterus *et al.* 2024).
- *Verstoring door aanwezigheid*: buiten de broedtijd is de verstoring gevoeligheid van Kluten groot. Met name bij hoogwatervluchtplaatsen, waar soms tot duizenden vogels bijeen kunnen komen, is het risico op verstoring groot: de verstoringafstand kan hier tot een kilometer zijn en het kan lang duren voordat de groep terugkeert naar de hoogwatervluchtplaats (Krijgsveld *et al.* 2022). Verstoring kan zowel door land- als waterrecreatie veroorzaakt worden. Daarnaast zijn ook laagvliegende vliegtuigen en helikopters een potentiële verstoringbron (Provincie Noord-Holland 2023).
- *Verlies van leefgebied*: in de Zuidwestelijke Delta zijn in de jaren tachtig als gevolg van het afronden van de Deltawerken (en de daardoor verloren peildynamiek, zie drukfactor ‘dynamiek oppervlaktewater / zout water’) verscheidene gebieden met wadplaten verloren gegaan, waardoor het foerageergebied van wadvogels zoals de Kluut in omvang is afgenomen (Schekkerman *et al.* 1992). Ook op andere locaties kan er lokaal foerageergebied verloren gaan door bijvoorbeeld kustversterking en havenbouw (Foppen *et al.* 2016).
- *Ontwikkelingen in de broedtijd (eigen land en buitenland)*: dat de Kluut als niet-broedvogel in de Waddenzee in aantal afneemt terwijl de aantallen in sommige overige delen van de flyway-populatie juist toenemen (van Roomen *et al.* 2022), wijst op een probleem dat zich specifiek in de Waddenzee en mogelijk ook elders in Noordwest-Europa afspeelt. Het belangrijkste knelpunt in zowel de Nederlandse als de internationale Waddenzee betreft de reproductie, die structureel te laag is om de populatie op peil te houden (Thorup & Koffijberg 2016, Koffijberg *et al.* 2021). Ook in de Zuidwestelijke Delta is de reproductie te laag (Schekkerman *et al.* 2021). Nestverliezen worden met name veroorzaakt door predatie en een toenemende kans op overstromingen als gevolg van o.a. klimaatverandering. Ook lijken er problemen te zijn met het voedselaanbod voor de kuikens.

Beheer en herstel-/verbetermaatregelen

- Op plaatsen waar Kluten in grote groepen samenkomen, met name hoogwatervluchtplaatsen, is het van belang om verstoring door bijvoorbeeld waterrecreatie te beperken.
- Het verlies van leefgebied als gevolg van het afronden van de Deltawerken en andere kustversterkingen kan deels gecompenseerd worden door aanleg van nieuwe geschikte foerageergebieden door o.a. verbeterd sedimentbeheer (zoals het opspuiten van zandbanken) en aanleg van wadplaten (zie ‘relevante ontwikkelingen op het vlak van beleid en beheer’).
- Voor de niet-broedpopulatie is het van groot belang dat er maatregelen ten behoeve van de broedpopulatie worden genomen, en dan met name maatregelen om de reproductie van Kluten te verbeteren. Aangezien de Nederlandse doortrekkers en overwinteraars deels in eigen land broeden kunnen maatregelen die in eigen land worden genomen om de reproductie van Kluten te verbeteren ook de niet-broedpopulatie positief beïnvloeden. Belangrijke maatregelen om de reproductie van Kluten te verbeteren bestaan uit het plaatsen van elektrische rasters rondom broedkolonies ter bescherming tegen predatie, het tegengaan van vegetatiesuccessie in geschikte broedgebieden, onderzoek naar voedselproblemen bij jonge Kluten en lokaal aangepast peilbeheer.

Regionale verschillen

Het verlies van leefgebied voor Kluten heeft met name plaatsgevonden in de Zuidwestelijke Delta als gevolg van de afronding van de Deltawerken (Schekkerman *et al.* 1992), in het Waddengebied speelt dit een kleinere rol.

Relevante ontwikkelingen op het vlak van beleid en beheer

- Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW), onderdeel van het Nationaal Waterprogramma 2022-2027, richt zich op het verbeteren van de ecologische waterkwaliteit, de aanleg van verloren en ontbrekende leefgebieden en verbindingen tussen de grote wateren en de inliggende natuurgebieden. Voor de Kluut kunnen bijvoorbeeld de geplande dijkversterkingen langs de Friese en Groningse Waddenkust positief uitpakken wanneer er ook rekening wordt gehouden met aanleg van kwelders en een natuurlijkere overgang tussen de Waddenzee en het vasteland. Dit kan op termijn nieuwe rust- en foerageermogelijkheden voor de Kluut creëren. In de Zuidwestelijke Delta, na de Waddenzee het belangrijkste gebied voor overwinterende en doortrekkende Kluten (Arts 2018), kan het nieuwe sedimentbeheer in de Oosterschelde positief uitpakken voor de soort. Met het opspuiten en uitbreiden van zandplaten is er voor de Kluut hier nieuw foerageergebied ontstaan.
- Het project 'Wij & Wadvogels' is een lopend samenwerkingsverband tussen verschillende natuurbeschermings-, onderzoeks- en terreinbeherende organisaties dat gericht is op aanleg en verbetering van rust- en foerageerlocaties voor vogels in het Waddengebied, het vergroten van bewustwording bij recreanten om verstoring te voorkomen en het vergaren van kennis over de effectiviteit van beschermingsmaatregelen. Voor overwinterende en doortrekkende Kluten kan dit nieuwe kansen creëren in het Waddengebied door middel van het beschikbaar komen van nieuwe rust- en foerageergebieden en het beperken van verstoring door recreanten (Vogelbescherming Nederland 2018).

Ontwikkelingen op biogeografische schaal

De Kluut staat met de status 'Least Concern' niet als bedreigd te boek binnen Europa, wel lijken de broedvogelaantallen op Europees niveau af te nemen (Birdlife International 2021). De voor Nederland relevante flyway-populatie is de populatie die zich beweegt tussen de broedgebieden in Noordwest-Europa en de overwinteringsgebieden in West-Afrika. Contrasterend met de Europese broedvogeltrend laat deze flyway-populatie juist een gestage toename zien, hoewel de populatie in de Waddenzee juist in aantal afneemt (van Roomen *et al.* 2022).

Kennisleemtes

Meer onderzoek naar knelpunten in de broedpopulatie, en dan met name naar het voedselaanbod voor jonge Kluten, is gewenst om na te gaan hoe de reproductie van de broedpopulatie in Nederland verbeterd kan worden. Daarnaast is momenteel nog niet bekend hoe kwetsbaar Kluten precies zijn voor aviaire influenza.

Beoordeling haalbaarheid populatieomvang in 2050

De populatie bevindt met een seizoensgemiddelde van 8.200 vogels (2014/15-2019/20) onder de populatieomvang die als gunstig wordt beoordeeld (10.200 vogels), waarbij de korte termijntrend stabiel is. Voor een GSvI in 2050 zou een herstelsnelheid van 0,5-1% per jaar nodig zijn. Op dit moment is onvoldoende zeker dat al getroffen en geplande maatregelen op korte termijn gaan leiden tot herstel, al is al wel duidelijk dat natuurontwikkeling in de rijkswateren binnen en buiten het broedseizoen gunstig uitpakken. Het eerdere verlies komt vooral op het conto van de Waddenzee, wat gecompenseerd wordt door lichte groei in de Zuidwestelijke Delta sinds de eeuwwisseling. Herstel van foerageergebieden is realistisch door o.a. verbeterd sedimentbeheer (zoals het opspuiten van zandbanken) en aanleg van wadplaten. Deze maatregelen zijn o.a. voorzien in de Eems-Dollard in het kader van PAGW. De inschatting is dat - mits voorgenoemde en elders in de bouwsteen beschreven maatregelen tijdig en op voldoende schaal worden genomen - een bescheiden herstel van 0,5-1% per jaar realistisch is (Vogel *et al.* 2024). Een herstel van deze orde van grootte zou volstaan voor een gunstige staat in 2050.

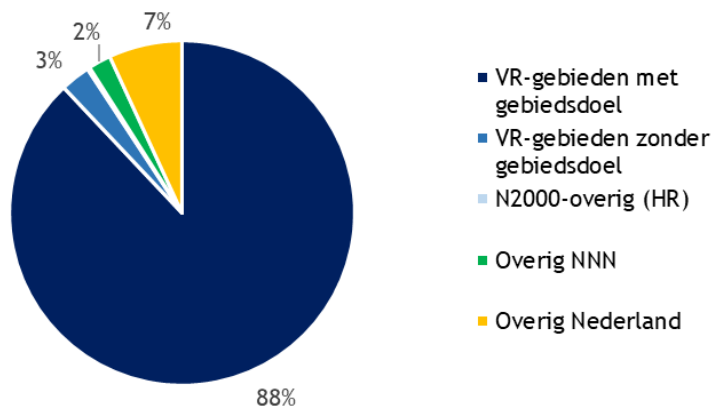
3. Advies landelijk doel

Het advies is om het landelijke doel voor 2050 op een seizoensgemiddelde van 10.200 vogels te stellen, overeenkomstig de omvang waarbij de soort duurzaam in het leefgebied kan voortbestaan.

IV. Regionale opgave

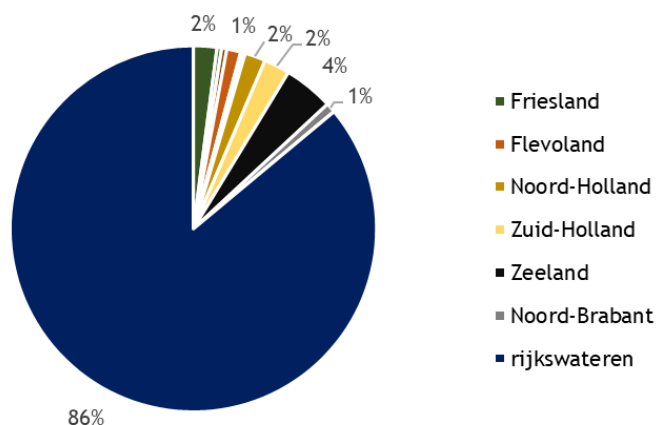
1. Actueel voorkomen

Veruit de meeste Nederlandse Kluten zijn buiten de broedtijd in natuurgebieden te vinden (figuur 3). Het gaat dan voornamelijk om vogelrichtlijngebieden met een instandhoudingsdoel voor de soort.

Figuur 3. Aanwezigheid in de afgelopen zes jaar (2014/15-2019/20, op basis van seizoensgemiddelde) in onder de Vogelrichtlijn aangewezen Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel voor de **foerageerfunctie** voor de Kluut als niet-broedvogel, de overige vogelrichtlijngebieden, overige Natura 2000-gebieden (habitatrichtlijngebieden), overig Natuurnetwerk Nederland (NNN) en overig Nederland (buiten N2000/NNN).

In figuur 4 wordt de verdeling gepresenteerd over de provincies en de rijkswateren. Het provincie-aandeel is exclusief rijkswateren, de aantallen in het rivierengebied worden wel aan de provincies toegekend. Voor deze indeling is gekozen omdat provincies en RWS (rijkswateren) de voortouwnemers voor de beheerplannen zijn. Veruit de meeste Nederlandse Kluten bevinden zich buiten de broedtijd in de rijkswateren. Het gaat daarbij voornamelijk om het Waddengebied en in mindere mate de Zuidwestelijke Delta. Kleine aantallen zijn daarnaast in de regio's langs de kust te vinden. In de regio's Groningen, Drenthe, Overijssel, Gelderland, Utrecht en Limburg komt minder dan 1% van de Nederlandse Kluten voor en deze regio's zijn dan ook niet opgenomen in figuur 4.

Figuur 4. Aanwezigheid van de Kluut als niet-broedvogel in de afgelopen zes jaar (2014/15-2019/20) per provincie (exclusief rijkswateren) en in de rijkswateren. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS.

Veruit het belangrijkste gebied voor Kluten buiten de broedtijd is de Waddenzee (tabel 4), waar bijna twee derde van alle Nederlandse Kluten te vinden is. Ook verschillende natuurgebieden in de Zuidwestelijke Delta en elders rondom het Waddengebied zijn van belang. Gebieden die (ver) onder de instandhoudingsdoelen zitten zijn de Waddenzee, Haringvliet, Markiezaat en het Veerse Meer.

Tabel 4. De belangrijkste gebieden voor de Kluut als niet-broedvogel in de winterseizoenen 2014/15-2019/20. Het procentueel aandeel in de Nederlandse winterpopulatie is indicatief weergegeven (afgezet tegen landelijk seizoensgemiddelde of -maximum). Functie(s) van het gebied: f (foerageren), s (slapen). Type berekening (waarde): g = seizoensgemiddelde, m = seizoensmaximum. VR* = (mede) onder de Vogelrichtlijn aangewezen als Natura 2000-gebied met een instandhoudingsdoel voor de Kluut als niet-broedvogel, HR = in het kader van de Habitatrichtlijn aangewezen als Natura 2000-gebied (indien >5%), NNN = Natuurnetwerk Nederland (indien >5%), overig = overig Nederland, rw = rijkswateren (voortouwnemer RWS), IHD = huidig instandhoudingsdoel, - = geen IHD. n.b. = niet beschikbaar.

Gebied	Status	Regio	Functie (waarde)	Huidige populatie	Aandeel in NL	IHD (vogels)
Waddenzee	VR*/HR	rw	f,s (g)	5.120	63%	6.700
Oosterschelde	VR*/HR	rw	f,s (g)	545	7%	510
Westerschelde & Saefthinge	VR*/HR	rw	f,s (g)	502	6%	540
Duinen Vlieland	VR*/HR	Fr	s (m)	472	3%	220
Duinen Goeree & Kwade Hoek	VR*/HR	ZH	f,s (g)	184	2%	180
Voordelta	VR*/HR	rw	f,s (g)	172	2%	150
Lauwersmeer	VR*	Gr	f (g)	155	2%	90
Krammer-Volkerak	VR*/HR	rw	f (g)	104	1%	125
West-Zeeuwsch Vlaanderen	NNN/overig	Zl	f (g)	101	1%	-
Zuid-Beveland west	NNN/overig	Zl	f (g)	100	1%	-
Oostvaardersplassen	VR*	Fl	f (g)	97	1%	100
Grevelingen	VR*/HR	rw	f,s (g)	73	1%	80
Haringvliet	VR*/HR	rw	f (g)	68	1%	160
IJsselmeer	VR*/HR	rw	f (g)	51	1%	20
Veerse Meer	VR*	rw	f,s (g)	42	1%	90
Markiezzaat	VR*	NB	f (g)	16	<1%	140
Lepelaarplassen	VR*	Fl	f (g)	3	<1%	4
Noordzeekustzone	VR*/HR	rw	s (m)	n.b.	-	120
Zoommeer	VR*	rw	f (g)	10	<1%	3

2. Advies voor regionale opgave voor 2050

Het voorgestelde landelijke doel voor 2050 vormt het uitgangspunt voor de regionale opgaves. De opgave wordt verdeeld naar rato van het aandeel van de regio in de landelijke populatie, tenzij er redenen zijn om daar gemotiveerd van af te wijken. Dat kan door verschillen in regionale trends (makkelijker te realiseren in regio's waar de soort het beter doet), verschil in areaal potentieel leefgebied en/of de nabijheid van bronpopulaties voor herstel. Bij de Kluut is er een kleine afwijking in de regionale opgaven van het huidige regioaandeel omdat kansen op herstel van de populatie naar verwachting het grootst zijn in regio's waar de soort in landelijk significante aantallen voorkomt. In regio's waar het landelijke aandeel <1% betreft, liggen er daarom geen regionale opgaves en kan er worden gestuurd op behoud van geschikte foerageerlocaties en slaappleatsen.

Omdat er een aanvullende landelijke opgave is (voorstel landelijk doel voor 2050 bedraagt 10.200 vogels (seizoensgemiddelde) terwijl de actuele landelijke populatie (2014/15-2019/20) ca. 8.200 vogels bedraagt), is er ook een regionale opgave om een gunstig populatieniveau te bereiken (tabel 5). Veruit de grootste regionale opgave ligt in de rijkswateren, waarbij met name in het Waddengebied en de Zuidwestelijke Delta gericht kan worden op het behalen van de regionale opgave. In overige regio's zijn de regionale opgaven aanzienlijk lager.

Tabel 5. Voorstel voor opgave (aantal vogels, seizoensgemiddelde) per regio (rijkswateren en provincies exclusief aandeel rijkswateren) van de populatie van de Kluut als niet-broedvogel voor 2050. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS. Tevens weergegeven zijn de huidige populatieomvang (gemiddeld seizoensgemiddelde), het aandeel binnen Nederland van de huidige populatie en de korte termijntrend. De trend heeft betrekking op de provincies inclusief de rijkswateren. Het huidige aantal vogels per regio is als vertrekpunt gehanteerd bij het voorstel voor de regionale opgaves. De trend voor de rijkswateren is niet bepaald, echter wanneer het aandeel binnen de rijkswateren meer dan 70% betreft wordt aangenomen dat de trend in deze regio overeenkomt met de landelijke trend. Bij een onzekere trend is geen betrouwbare trendclassificatie mogelijk. hvp = hoogwatervluchtplaats.

Regio	Huidige populatie (2014/15-2019/20)	Landelijk aandeel regio	Trend (2008/09-2019/20)	Voorstel regionale opgave 2050
rijkswateren	7.000	86%	matige afname	8.700
Zeeland	350	4%	stabiel	480

Regio	Huidige populatie (2014/15-2019/20)	Landelijk aandeel regio	Trend (2008/09-2019/20)	Voorstel regionale opgave 2050
Friesland	200	2%	matige afname	280
Zuid-Holland	200	2%	stabiel	280
Noord-Holland	150	2%	matige afname	200
Flevoland	100	1%	sterke toename	130
Noord-Brabant	100	1%	onzeker	130
Overige regio's	100	elk <1%	-	behoud eventuele foerageerlocaties en hvp's
Landelijk	8.200	100%	matige afname	10.200

V. Prioritering

Nederland is van groot internationaal belang voor de West-Europese flyway-populatie van de Kluut. Met name in het Waddengebied zijn er gedurende de trektijd vele duizenden Kluten te vinden, maar ook de Zuidwestelijke Delta is van groot belang. In deze gebieden hebben beheersmaatregelen ten behoeve van de Kluut dan ook de hoogste prioriteit. Naar verwachting liggen de belangrijkste knelpunten voor de Kluut in de broedpopulatie, die in Nederland echter ook voor een belangrijk deel overlapt met de doortrek- en overwinteringspopulatie. Hierbij heeft met name het verbeteren van de momenteel consistent te lage reproductie een hoge prioriteit. Belangrijke maatregelen om deze reproductie te verbeteren bestaan uit de aanleg en onderhoud van geschikte broedlocaties (tegenaan vegetatiesuccessie, handhaven correct waterpeil), het op grotere schaal beschermen van kolonies op het vasteland met elektrische rasters en onderzoek naar hoe het voedselaanbod voor jonge Kluten verbeterd kan worden (Koffijberg *et al.* 2021, Schekkerman *et al.* 2021). Voor de niet-broedpopulatie kan er daarnaast gericht worden op aanleg en uitbreiding van geschikte foerageergebieden (bijvoorbeeld d.m.v. PAGW).

Literatuur

- ARTS F. 2018. Kluut *Recurvirostra avosetta*. Pp. 238-239 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018, Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2021. European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- FOPPEN R., VAN ROOMEN M., VAN DEN BREMER L. & NOORDHUIS R. 2016. De ecologische haalbaarheid van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor vogels. Sovon-rapport 2016/51. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VAN KLEUNEN A., VAN ROOMEN M., JANSSEN J.A.M., KUITERS A.T., VAN WINDEN E., BOELE A., SCHMIDT A.M. & VAN VREESWIJK T. 2017. Advies over correcties en bijstellingen van Natura 2000-doelen; Achtergronddocument bij het rapport Advies over de Natura 2000 doelensystematiek en Natura 2000-doelen. Rapport 2779C. Sovon-rapport 2016/27. Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- KOFFIJBERG K., DE BOER P., GEELHOED S.C.V., NIENHUIS J., SCHEKKERMAN H., OOSTERBEEK K. & POSTMA J. 2021. Broedsucces van kustbroedvogels in de Waddenzee in 2019. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOt-technical report 209; Sovon-rapport 2021/40; Wageningen Marine Research-rapport C064/21. Sovon Vogelonderzoek Nederland/Wageningen Marine Research, Nijmegen/Wageningen.
- KRIJGSVELD K.L., KLAASSEN B. & VAN DER WINDEN J. 2022. Verstoring van vogels door recreatie. Literatuurstudie van verstoringsevoeligheid en overzicht van maatregelen. Deel 1 hoofd rapport & deel 2 soortbesprekingen. Uitgave Vogelbescherming Nederland, Zeist.
- MINISTERIE VAN LNV. 2006. Natura 2000 doelendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.
- PROVINCIE NOORD-HOLLAND. 2023. Natuurdoelanalyse Duinen en Lage Land Texel. Concept 30 maart 2023, opgesteld door Directie Beleid – Sector Groen.
- RIJKSWATERSTAAT. 1991. Veilig getij; De effecten van de waterbouwkundige werken op het getijdemilieu van de Oosterschelde. Rijkswaterstaat, Dienst Getijdewateren en Directie Zeeland, Middelburg.

- VAN ROOMEN M., CITEGETSE G., CROWE O., DODMAN T., HAGEMELJER W., MEISE K. & SCHEKKERMAN H. (EDS.). 2022. East Atlantic Flyway Assessment 2020. The status of coastal waterbird populations and their sites. Wadden Sea Flyway Initiative p/a CWSS, Wilhelmshaven, Germany, Wetlands International, Wageningen, The Netherlands, BirdLife International, Cambridge, United Kingdom.
- SCHEKKERMAN H., MEININGER P. & MEIRE P. 1992. Watervogels en de Oosterscheldewerken. *De Levende Natuur* 93: 147-152.
- SCHEKKERMAN H., ARTS F., BUIJS R.J., COURTENS W., VAN DAELE T., FIJN R., VAN KLEUNEN A., VAN DER JEUGD H., ROODBERGEN M., STIENEN E., DE VRIES L. & ENS B.J. 2021. Geïntegreerde populatie-analyse van vijf soorten kustbroedvogels in het Zuidwestelijk Deltagebied. Sovon-rapport 2021/03, CAPS-rapport 2021/01. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- SLATERUS R., BRESSER S. & BRINKMAN C. 2024. Hoogpathogene aviaire influenza als bedreiging voor vogelpopulaties in Nederland. Sovon-rapport 2024/19. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2018. Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- THORUP O. & KOFFIJBERG K. 2016. Breeding succes in the Wadden Sea 2009-2012. A review. *Ecosystem* No. 36. Common Wadden Sea Secretariat, Wilhelmshaven, Germany.
- VOGEL R., FOPPEN R., VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C.A.M. & VAN ROOMEN M. 2021. Methodiek voor de bepaling van de staat van instandhouding van vogels. Sovon-rapport 2021/26. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VOGEL R., FOPPEN R. & VAN DEN BREMER L. 2024. Inschatting van het haalbare populatieherstel in 2023-2050 van vogelsoorten met een ongunstige staat van instandhouding. Sovon-rapport 2024/49. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- VOGELBESCHERMING NEDERLAND. 2018. Wij&Wadvogels projectplan (publieksversie). Vogelbescherming Nederland, Zeist.